

INNSPILL TIL SCENEKUNSTSTRATEGIEN – PANDEMIENS KONSEKVENSER

Til: Kulturdepartementet
Fra: Creo – forbundet for kunst og kultur
Dato: 2. mars 2021

Innledning

Det er fortsatt krise, og scenekunstheltet skal både komme seg gjennom den eksisterende krisen, forberede gjenåpning og forhåpentligvis gjøres beredte for fremtidige, uforutsette situasjoner. Pandemien har på mange måter fungert som et forstørrelsesglass, og har tydeliggjort den sårbare økonomiske situasjonen til kunstnere og kulturarbeidere. Svært mange er frilansere, enda flere frivillige eller ufrivillige selvstendig næringsdrivende og de fleste har en kombinasjon av alle tenkelige tilknytningsformer. Det er derfor behov for å se kunstnerens arbeids- og inntektsforhold i et helhetlig perspektiv når det utarbeides støttetiltak, både nå og i tiden fremover.

For scenekunstheltet, som resten av kulturlivet, er ikke enden av pandemien synonymt med slutten på krisen, og det er lang vei fra en delvis gjenåpning til fullt aktivitetsnivå. Ordningene som har hatt som mål å få feltet gjennom pandemien, må derfor videreføres fram til den *reelle krisen* er over. Men, hvis man skal være i forkant av neste krise, må man innse at pandemiens konsekvenser for feltet ikke bare er et resultat av nedstengningen, men også av en i utgangspunktet skjør kunstner- og kulturøkonomi. For å stå bedre rustet ved neste krise vil et av de viktigste grepene være å bygge en sterkere grunnmur. Blant annet må;

- ***Kunstnerøkonomien styrkes og sosiale rettigheter tilpasses kunstnere og kulturarbeideres reelle arbeidsliv***
- ***Tilskuddene til kulturinstitusjonene styrkes, og effektene av ABE- reformen må evalueres.***
- ***Kulturfondet styrkes slik at det frie feltet kan sikres forsvarlige rammer og forutsigbarhet***
- ***Kunstnere i større grad ansettes, fast eller midlertidig, og/eller være lønnsinntakere og man må komme ufrivillig, og uriktig, næringsvirksomhet til livs.***

Selv om Creo er svært glade for arbeidet med en scenekunststrategi, kan en strategi, med politiske skifter, ha en begrenset politisk levetid. Infrastrukturen i scenekunstheltet er kompleks. Aktørene går inn og ut av ulike roller, og sammenhengene mellom institusjonene, det frie feltet og frivilligheten er ikke alltid åpenlyse. Denne kompleksiteten krever gode og brede prosesser hvor vi i fellesskap utforsker og definerer hva som vil gi scenekunsten de beste forutsetningene for videre utvikling og utfoldelse. ***Creo mener derfor scenekunstheltet fortjener en Stortingsmelding, og at Opera også må inngå som del av en slik melding.***

Utover innledningen vår, vil Creo la dette stå som vårt innspill til det mer langsiktige arbeidet. Når det gjelder det mer nærliggende, velger vi å trekke fram følgende punkter;

Tydelighet

Det er helt avgjørende å ha en forutsigbar strategi for gjenåpning med tydelighet i politiske budskap. Det bør i størst mulig grad utarbeides retningslinjer som baserer seg på forskrifter og tiltak, ikke anbefalinger. Det har i perioden ofte vært overlatt til scenekunstinstitusjonene selv hvordan man skal tolke anbefalinger, noe som kan medføre uønsket smittepress på de ansatte. Men også motsatt – for strenge anbefalinger gjør at institusjonene ikke opplever det ønskelig at de gjennomfører arrangementer, på tross av de formelt ville vært lovlige og kan gjøres med sikkert smittevern.

Publikum

De åpenbare konsekvensene av pandemien er fravær av publikum og frafall av inntekter, og en stor utfordring i lang tid fremover vil være å skape en trygghet hos publikum. Teater og scenekunst må bli ansett som et reelt kulturtilbud som ikke innebærer risiko. I dag unngår publikum å kjøpe billetter i frykt for kansellering og ny nedstenging, men i lang tid vil utfordringen være at folk vil sky arrangementer hvor man åpenbart samles i større mengder. Det er ikke lett å forutsi hvordan publikums mønster vil være etter pandemien. På den ene siden kan savnet etter å møtes til kollektive kunstopplevelser ha vært stort, og at publikum vil strømme til straks de får mulighet, men mange kan også ha blitt vant til, og foretrekke å få digitale kulturopplevelser levert hjemme når som helst, også etter at pandemien er over. Det bør derfor både innføres stimulerings tiltak for å få publikum tilbake til de fysiske kulturarenaene når disse kan gjenåpnes, og kompenseres for bortfall av publikumsinntekter så lenge dette vedvarer. De ulike fagmyndighetene, og Regjeringen, må også sikre at forbedringer på setedefinisjoner på den ene siden ikke medfører ulogiske innskrenkninger i antall publikummere på den andre. Helhetlige smittevernsvurderinger må gjøres ut fra lokalenes faktiske størrelser og forhold.

Playing it safe

Krisen kommer til å få et langvarig etterslep i scenekunstheltet. Planleggingshorisonter er lange, og de neste årene kan bli preget av gjenopptakelser og forestillinger som er «satt på vent». Dette kan resultere i at institusjonene vil prioritere sikre publikumssatsninger og ikke ta like stor risiko. I en fortsatt usikker tid er det heller ikke usannsynlig at produksjoner vil nedskaleres, noe som kan resultere i mindre bruk av frilansere og færre nye bestillinger av musikk, dramatiske verk, større scenografier, osv. Det er behov for økonomiske rammer som både vil sikre arbeidsmuligheter for frilansere og videre nyskaping.

Utsettelser er inntektstap

Utsatte forestillinger er i virkeligheten tapt inntekt, og medfører personlige økonomiske tap for frilansere og selvstendig næringsdrivende. Å utsette vil i mange tilfeller også være praktisk umulig, ettersom tidsplanen må «gå opp» for alle involverte. Mange prosjekter i det frie feltet opererer allerede på svært trange økonomiske marginer. Hvis en forestilling blir utsatt eller avlyst, og deretter tatt opp igjen, vil det i de fleste tilfeller tilkomme økte utgifter som det ikke finnes midler i prosjektene for å dekke. Disse ekstra utgiftene bør finansieres, uten at det går ut over nye prosjektmidler.

Risiko

Mange arrangører vil at frilansere skal ta delt risiko, fordi pandemien nå er en kjent situasjon. Andre aktører forsøker fortsatt å påberope seg force majeure ett år inn i denne «forutsigbare uforutsigbarheten». I begge tilfeller blir det kunstnerne som lider. Det bør fortsatt være arrangører som må ta den økonomiske risikoen ved eventuelle avlysninger / utsettelser, men da må også arrangører rustes til å kunne ta dette ansvaret. Arrangører som mottar statlig støtte, har en særskilt forpliktelse overfor engasjerte frilansere.

Usynlige kunstnere

Frie scenekunstnere får oppdrag basert på kjennskap i bransjen og tidligere arbeid. Om man ikke har oppdrag, blir man ikke synlig. Er man ikke synlig, vil det ikke dukke opp nye oppdrag. Det vil derfor være viktig å forlenge perioder med økonomisk kompensasjon, slik at frilansere/selvstendig næringsdrivende får tid til å skaffe seg nye oppdrag i oppstartsfasen etter at krisen er over. Samtidig bør man ha et ekstra øye for frilansere i sårbare posisjoner, som f.eks. nyutdannede, de som snart når pensjonsalder, og de som av andre grunner har vært ute av bransjen for en periode som f.eks. sykdom og fødselspermisjon.

En internasjonal bransje

Scenekunstheltet er et svært internasjonalt felt, og smittesituasjonen vil mest sannsynlig ikke bedre seg samtidig over hele verden. Det er ikke lett å forutsi hvilke reisebegrensninger og karantenebestemmelser som vil gjelde når gjenåpningen av kultursektoren starter, og i lang tid vil situasjonen kunne endre seg over natten. Det bør derfor gis tilskudd til produksjon av scenekunst som tar hensyn til økte kostnader og tapte inntekter ved reiserestriksjoner og karantenebestemmelser, så lenge disse blir opprettholdt.

Permitteringer

Da feltet ble nedstengt i fjor vår valgte mange institusjoner å permittere. Dette delvis grunnet tvetydige signaler fra Departementet om forventninger til institusjonene og usikre, fremtidige økonomiske

rammer. Istedenfor å bidra til at institusjonene kunne levere på sitt samfunnsmandat og -oppdrag, ble de ansatte en unødvendig tilleggsbelastning på NAV systemet. Skulle en fremtidig krise medføre akutte, og betydelige, billettinnteksttap for virksomheter som i hovedsak finansieres av offentlig støtte, bør det stilles tydelige forventninger om at medarbeidere ikke skal permitteres, og at det vil kompensere for inntektsbortfallet.

Rekruttering/kompetanseflukt

Som følge av uvissheten og usikkerheten i feltet, oppleves nå kunst som yrkesretning for mange usikkert. Flere som jobber innenfor kulturlivet, og da særlig scenekunstheltet, har allerede følt seg tvunget til å skifte profesjon og bransje. I tillegg skaper det usikkerhet hos kommende talenter. I ytterste konsekvens risikerer man å miste en hel generasjon scenekunstnere i framtiden som følge av at det oppleves som et fremtidsløst felt. Det er derfor avgjørende at man tar de nødvendige grepene for å sikre at man også i framtiden har kunstnere som tør satse på et yrkesliv innen scenekunst.

Innovasjon og omstilling

Kreativ skaperkraft er ikke mangelvare i scenekunstheltet. Scenekunstheltet i Norge er kanskje et av områdene med mest innovasjon, og som har vist stor grad av omstilling, og det gikk ikke lange tid før scenekunstheltet var i gang med digital strømming av teater, eller live forestillinger med tilstrekkelig smittevern mellom aktører og publikum. Behovet for avstand ble brukt som trigger for nye kunstneriske innfallsvinkler. Kunnskapsdeling og digitale arrangementer har store muligheter for å nå et større publikum – men kan aldri erstatte behovet for det analoge, fysiske møtet mellom mennesker – som i all hovedsak er scenekunstens og institusjonenes mandat. Det er likevel viktig å legge merke til at digital distribusjon blir dyrt når det man øker ambisjonsnivået, og det er tvilsomt om dette kan gi inntekter på et tilsvarende nivå som live arrangementer. Et godt alternativ i framtiden vil være at departementet og Kulturrådet på generell basis løfter fram prosjekter som kan være kunst i krisesituasjoner og at det stimuleres til en frivillig utvikling av den digitale sjangeren gjennom økonomiske ordninger som har dette som en egen målsetting.

Avslutning

Som om ikke en pandemi i seg selv er nok så skjer det nå alvorlige, og inngripende, ting på scenekunst- og kulturfeltet. Creo ser med stor bekymring på at Norsk Kulturråd tilføres flere direktoratsoppgaver samtidig som rollen som sekretariat for Norsk Kulturfond svekkes, endringer som vi mener peker i retning av en maktforskyvning fra frie kunstheltet til direktorat. Prosessen oppleves som en «snikinnføring» av strukturelle endringer, en følelse som forsterkes av at Stortinget og Departementet tydeligvis ikke har en felles forståelse av hva som ligger til Departementet å beslutte og hva som krever politisk behandling.

Creo ber om at disse prosessene stoppes, og at Kulturrådet ikke bygges opp som direktorat uten at det først avklares hvilke behov som skal løses og, ikke minst, at det er gjort grundige konsekvensutredninger. Det samme gjelder også for utviklingen av Kulturtanken.

Det har blitt en «sannhet» at kultursektoren var den første som ble nedstengt og vil være den siste som åpner. Dette er en sannhet med modifikasjoner og har like mye med *politiske prioriteringer* å gjøre, som smittevern. Hadde smitteverntiltakene blitt fordelt jevnere mellom bransjer, ville ikke kulturfeltet vært rammet like hardt. Det har vært forsøkt å kompensere for disse prioriteringene, og mye har fungert godt, men dessverre har en del ordninger ikke truffet helt. Dette har ført til mye frustrasjon, og Creo håper alle Departement, NAV og Kulturrådet vil bruke innsikten man nå har fått i alt det videre arbeidet. *Og så er det jo også fullt mulig å prioritere kultursektoren høyere i tiden fremover!*

For Creo – forbundet for kunst og kultur

Nestleder, Christine Thomassen